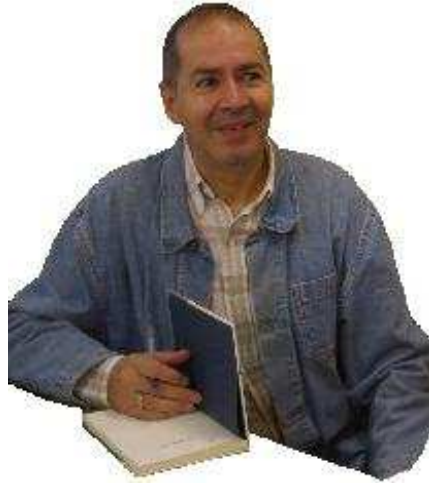

RICARDO ALCÁNTARA

1. QUI ÉS?

Ricardo Alcántara va néixer a l'Uruguai, a Montevideo, el 24 de novembre de 1946. Es va convertir en escriptor, bàsicament, a conseqüència d'una imaginació molt fèrtil, i no tant a partir de la lectura. A casa seva, el llibre com a diversió no existia, i tampoc a l'escola. Quan era molt petit anava a refugiar-se en el buit que hi havia entre la banyera (una d'aquelles banyeres antigues de ferro) i la paret. Era el lloc idoni perquè un nen fantasiós imaginés les coses a la seva manera; tot el que no li agradava ho capgirava i ho convertia en realitat. Quan pregunten a Ricardo Alcántara quan va començar a ser escriptor, confessa que just en el moment que va descobrir el buit de la banyera.

Després, quan tenia deu anys, el seu germà li va encomanar les galteres. La seva tia àvia va aprofitar la convalescència per regalar-los un llibre, *Alícia en el país de les meravelles*. Va ser un descobriment fantàstic. Va comprovar que hi havia altres persones en el món que també eren capaces d'imaginar coses increïbles. L'experiència d'iniciar-se en el plaer de la lectura el va convertir en un bon lector, en un lector voraç.

La seva infància va estar sempre envoltada d'animals. A casa seva hi havia gossos, gallines i ocells. L'únic que no hi havia eren gats, perquè els gossos els espantaven. Més tard, a les seves novel·les, els utilitzarà com a personatges. Ricardo Alcántara considera que una infància amb avis i amb animals és una infància amb una riquesa molt gran. La seva àvia Amanda —a la qual l'escriptor recorda amb molt afecte— el va malcriar tant com va poder. Va compartir amb ell una segona infància.

Va viure a l'Uruguai fins al 1967, any que se'n va anar al Brasil. Després de tres anys a cavall entre el seu país i la ciutat brasilera de Sao Paulo, es va instal·lar de manera estable al Brasil. De Montevideo

havia marxat després que les autoritats tanquessin la Universitat: la facultat d'Humanitats s'havia convertit en un lloc perillós per al govern i ningú no sabia quan es reprendrien les classes. Tenia llavors massa impaciència per esperar, volia obrir-se a un món sense coaccions de cap mena.

A Sao Paulo va estudiar psicologia; però, a mesura que s'apropava el final de la carrera, s'adonava que tenia poca predisposició per a dedicar-s'hi professionalment. Aquest procés personal corria paral·lel al desig d'escriure ficcions. Ricardo Alcántara actua sovint impulsat per la convicció que allò que fa és el que li cal fer; per això, molt coherentment, es va reafirmar en un desig radical: escriure, just l'activitat que més li agradava.

Feia llavors uns cinc anys que vivia al Brasil i dominava força bé el portuguès, però no prou per dedicar-se de ple a la literatura. Va pensar que era el moment de canviar de continent, d'instal·lar-se a Europa. El problema principal era, però, que no disposava de diners suficients per iniciar una vida nova fora del continent americà. Per aquest motiu, va decidir presentar-se a un concurs, al Premio Governador do Estado, de Sao Paulo. Hi va quedar segon. Per a Ricardo Alcántara aquest fet va significar un estímul molt poderós, perquè era la prova de foc que servia per demostrar que podia ser escriptor, tot i que, pel que feia al tema econòmic, la seva situació continuava exactament igual.

Al cap de poc temps va guanyar el premi Estudvais, dotat amb 2.000 dòlars i, amb aquest import, es va comprar un bagul i un bitllet per al vaixell que l'havia de conduir a Barcelona. La travessia va durar quinze dies, el temps necessari per acomiadar-se del Brasil i per imaginar com seria la seva nova existència. Va creuar l'oceà Atlàntic acompanyat de dos amics, un pintor brasiler i una noia catalana que vivia al Brasil. Entre Madrid i Barcelona va escollir la ciutat catalana per un motiu: després d'haver viscut cinc anys terra endins, es va dir a ell mateix que mai més no viuria allunyat del mar.

No tot van ser facilitats, però, un cop arribat a Catalunya. Al principi, l'adaptació a Barcelona va ser difícil. Després de l'enlluernament inicial, es va trobar de cop i volta immers en una realitat que li costava d'entendre. Passat un temps, el necessari per establir uns punts de referència, va començar a desxifrar les claus de la societat que l'havia acollit. Va assumir amb naturalitat el fet de viure en un país amb una llengua que fins llavors desconeixia. Ricardo Alcántara sempre diu que mai no ha estat rebutjat per motius lingüístics. Ha treballat amb editorials catalanes i la major part de les seves novel·les han estat traduïdes al català.

Va arribar a Barcelona l'agost de 1975, època convulsa i de canvis polítics importants. Durant un any i mig es va dedicar a l'elaboració de productes d'artesanía, que venia a botigues. Immediatament després, va treballar en una escola d'educació especial i, posteriorment, va fer de cuiner en un parvulari al Prat de Llobregat durant tres anys. Tot i la diversitat d'ocupacions d'aquesta

època, sempre ha tingut la sort d'adaptar-se bé a les feines que li han interessat, de passar-s'ho bé i de trobar estímuls positius en tot el que ha fet.

En aquesta època havia entrat en la fase d'interrogar-se sobre la possibilitat de viure de l'escriptura. Un bon dia va desfer tots els dubtes que l'assaltaven i es va decidir a fer el gran salt. Es va concedir un any per provar si li era possible viure de la literatura. Si no ho aconseguia, tornaria a la feina que llavors l'ocupava. No va caldre, però. Des d'aleshores (i d'això fa més de dotze anys) és un escriptor professional.

Per arribar en aquest punt, va haver de passar per diverses vicissituds. Va desembarcar a Barcelona amb un sol llibre publicat al Brasil, *Guaraçú*, i va trigar dos anys a trobar un editor català que l'hi volgués publicar. Ricardo Alcántara pensava que, amb la carta de presentació dels dos premis tan importants obtinguts al Brasil, se li obririen totes les portes i no va ser així. Abans que el llibre fes cap a l'editorial La Galera, va ser rebutjat per altres editores, però, a partir de la seva publicació, el camí va ser molt més planer, sobretot després d'obtenir l'any 1979 el Premi Serra d'Or, que per primera vegada era atorgat a un llibre no català.

Després d'aquest premi, ha estat guardonat en diversos certàmens literaris. N'és una mostra l'obtenció del Premi Austral Infantil de l'any 1987 per *Un cabell blau*. La consagració definitiva li va arribar amb la concessió del Premi Lazarillo, el 1987, amb *Un conte gran com una casa*. L'any 1990 va obtenir també el premi Apel·les Mestres amb *Carn i ungla*.

Ha figurat, a més a més, a la Llista d'Honor del Banc del Llibre a Veneçuela i del CCEI a Espanya. També va ser seleccionat per a l'Antologia del Conte Espanyol (University of Nebraska, EUA). Darrerament, la novel·la *Qui estima els vells?* ha estat seleccionada per a l'exposició The White Ravens 1997, que organitza anualment la Biblioteca Internacional de Munic, en el marc de la Fira del Llibre de Bolonya.

Els llibres publicats per Ricardo Alcántara sobrepassen llargament el centenar. Diverses novel·les han estat traduïdes a països com França, Bèlgica, Holanda, Estats Units, Àustria, Alemanya, Portugal i Japó. Actualment, prepara una col·lecció amb el dibuixant argentí Gusti i espera la publicació d'un llibre al Japó i d'un altre que s'edita de manera simultània a França, Catalunya i Estats Units. Espera també l'estrena a França i a Alemanya d'una sèrie de dibuixos animats basada en el personatge de Barbamec, que consta de 65 curts.

Tot i la gran activitat literària que Ricardo Alcántara ha desplegat, assegura que sempre espera amb ànsia el moment de començar a escriure. Conviu amb els personatges, ja sigui mentre viatja o a casa, fins que arriba el moment d'asseure's per a donar-los vida de manera definitiva.

Manté un contacte molt estret amb els seus lectors. Des de febrer fins a començament de juny viatja constantment per comunicar-se amb els lectors i les lectores i per esbrinar l'opinió que tenen dels seus llibres. D'aquesta manera ha trobat l'harmonia que li cal per poder estar sis o set mesos tancat escrivint les històries que, posteriorment, poblaran l'imaginari d'una gran quantitat d'infants i joves de molts països.

2. QUÈ ESCRIU I COM ESCRIU?

Ricardo Alcántara és un autor molt popular entre els lectors i les lectores de literatura infantil i juvenil de Catalunya, que poden llegir la major part de les seves obres en versió catalana. Les contínues reedicions dels seus llibres en són una bona prova, així com l'afecte que desperta entre els alumnes quan presenta a les escoles alguna de les seves novel·les.

Les obres de Ricardo Alcántara són un reflex del que l'autor pensa. Hi ha una relació molt estreta entre les preocupacions i interessos vitals de l'escriptor i els motius que impulsen les accions dels seus personatges. De novel·la en novel·la, aquesta identificació s'evidencia amb l'àmplia gamma de temes que tracta. Habitualment, la història que després es convertirà en llibre sorgeix com una idea sobtada, màgica, difícil d'explicar. Aquest impacte inicial no comença a prendre forma fins que s'articula sobre el paper. L'escriptor no parla amb ningú dels problemes que se li presenten quan treballa en un tema, perquè pensa que si ho fes, la pressió que el motiva a escriure deixaria d'existir, perquè ja l'hauria exterioritzat abans.

L'autor incideix molt en els temes socials perquè, tal com explica:

... són els temes que necessito entendre, perquè són temes que són pròxims i vull convida-hi de la manera més harmoniosa possible. Intento cada vegada deixar més de banda la meua faceta crítica per acostar-me a les coses, i això només ho puc fer entenent-les, la qual cosa no és gens fàcil ja que cal un treball honest i intens.¹

La problemàtica a què aboca la soledat és una de les constants de les històries de Ricardo Alcántara. Una soledat que l'autor relaciona amb la manca de solidaritat entre les persones. Els homes i les dones són poc solidaris, no s'esforcen per provar de descobrir les necessitats dels altres, perquè la por actua com un fre que evita la fluïdesa a l'hora d'iniciar una relació, de fer el primer pas cap a un

¹ Traduït de MIR, L. "Acercar los temas sociales al lector". *Literatura infantil y juvenil* [Barcelona] (maig 1994), núm. 125.

coneixement dels altres que podria acabar en una amistat enriquidora.

Un dels temes que l'escriptor tracta amb més freqüència és, precisament, el de la por. A la pregunta si els seus estudis de psicologia l'han influït a l'hora de tractar aquest tema, afirma:

És possible, però el que més m'ha influït són les meves pròpies pors, les que vaig tenir i les que tinc; reconèixer que hi ha pors que ajuden a créixer i d'altres que ens barren el pas fins que no ens en desempalleguem. Crec que el tema de les pors és tan universal que em resulta fascinant.²

Unes vegades, la por és deguda a la deformació de la realitat amb què una persona reacciona davant la possibilitat d'una amenaça. Unes altres vegades, sorgeix de la dificultat d'assumir una responsabilitat, en la mesura que aquest fet implica una obertura cap als altres. Així, a *Tomàs i el llapis màgic*, trobem el protagonista instal·lat en la comoditat de viure dins d'una capsa de sabates. S'estima més viure d'aquesta manera que assumir els riscos que implica un comportament lliure, implícit en el fet d'abandonar el seu refugi. Amb aquesta actitud, el risc que es corre és el de formar personalitats tímides i incapaces d'enfrontar-se a cap repte.

L'amistat és un bon remei contra la por. A *Guaraçú*, el protagonista, un petit indi, segueix un ocell blau fins ben endins de la selva. En trobar-se sol, en un lloc inhòspit i desconegut, experimenta una por intensa. Quan troba l'amistat de l'ocell i d'una flor blava, deixa de sentir-se sol i de tenir por.

La inseguretats també pot provocar la por. A *L'oca Soca*, la desconfiança en un mateix davant una acció que espanta aboca a la impossibilitat d'actuar. *L'oca Soca*, molt envejosa, crea inseguretats a les cries de les aus que aprenen a volar. Ajudar les aus que es troben en aquesta situació no és fàcil, perquè els instints més ocults es manifesten i paralitzen un aprenentatge necessari.

Ricardo Alcántara ha escrit dues sèries molt conegudes i divulgades, en què el personatge protagonista ha aconseguit una popularitat molt important entre els lectors i les lectores. Es tracta de Pip (*Pip... i el dia*, *Pip... i el color vermell*, *Pip... i la nit*, *Pip... i el color blau*, *Pip... i el cercle* i *Pip... i la línia*) i de Barbamec (*Barbamec i les gavines*, *Barbamec i els fantasmes*, *Barbamec i la princesa*, *El tresor de Barbamec*, *La cançó de Barbamec* i *Els tatuatges de Barbamec*).

En resum, la producció de Ricardo Alcántara és extensa i diversa, abasta temàtiques i personatges molt diferents. És també una obra en evolució constant que es mou dins uns paràmetres que captiven, llibre a llibre, un nombre considerable de nous lectors.

² Traduït de *Platero* [Oviedo] (febrer 1998), núm. 99. La consulta d'aquest número monogràfic, dedicat a Ricardo Alcántara, és molt recomanable per ampliar la informació sobre els temes de la seva obra.